

Ю. Г. Чердинцев, доктор філософії з галузі знань «Право»,
докторант
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0002-4455-2045

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ

Статтю присвячено характеристиці особливостей нормативно-правового регулювання та теоретичного визначення моніторингу способу життя посадових осіб митних органів і зіставлення його з внутрішніми моніторингами працівників НАЗК, НАБУ і БЕБ. Зазначено, що попри наявність наукових доробок стосовно моніторингу способу життя, подальшого наукового пошуку потребують такі напрямки його дослідження: (а) зіставлення моніторингу щодо посадових осіб митних органів як НАЗК, так і Держмитслужби; (б) здійснення порівняльно-правового аналізу особливостей моніторингу в митних органах та в інших державних органах (НАЗК, НАБУ, БЕБ); (в) виокремлення та характеристика основних параметрів моніторингу посадових осіб митних органів. Охарактеризовано стан нормативно-правового регулювання моніторингу, основні стадії його становлення та наявні прогалини, акцентовано увагу на необхідності саме законодавчого визначення окремих питань моніторингу способу життя. Виокремлено та охарактеризовано два види моніторингу залежно від: (1) суб'єкта здійснення: зовнішній (загальний), який здійснюється НАЗК щодо всіх суб'єктів декларування; внутрішній (відомчий), який здійснюється у цілому ряді державних органів (зокрема, Держмитслужбі, НАЗК, НАБУ, БЕБ) Уповноваженими підрозділами цих органів; (2) підстав: вибірковий (НАЗК – внутрішній і зовнішній; БЕБ); планово-ситуативний (Держмитслужба і НАБУ).

Визначено, що мета моніторингу має прояв у широкому (вирішення питань системно-інституційного та превентивно-правового характеру) та вузькому (встановленні відповідності рівня життя суб'єктів декларування наявним у них доходам згідно з декларацією) розумінні.

Ключові слова: моніторинг способу життя, НАЗК, внутрішній моніторинг, зовнішній моніторинг, вид і мета моніторингу, вибірковий моніторинг, планово-ситуативний моніторинг.

Yu. H. Cherdintsev. On Certain Aspects of the Theoretical and Legal Characterisation of Lifestyle Monitoring of Officials of Customs Authorities

The article is devoted to analyzing the specifics of the regulatory framework and the theoretical definition of lifestyle monitoring of officials of customs authorities, as well as to comparing this mechanism with internal monitoring conducted by the National Agency on Corruption Prevention (NACP), the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU), and the Bureau of Economic Security of Ukraine (BES). It is noted that, despite the existence of scholarly research on lifestyle monitoring, further academic inquiry is required in the following areas: (a) comparison of lifestyle monitoring of customs officials conducted both by the NACP and by the State Customs Service of Ukraine; (b) a comparative legal analysis of the features of lifestyle monitoring within customs authorities and other state bodies (NACP, NABU, BES); and (c) identification and characterization of the main parameters of lifestyle monitoring of officials of customs authorities.

The current state of regulatory and legal regulation of lifestyle monitoring, the main stages of its development, and existing gaps are examined. Particular emphasis is placed on the need for legislative regulation of certain aspects of lifestyle monitoring. Two types of lifestyle monitoring are identified and characterized depending on: (1) the subject exercising monitoring-external (general) monitoring carried out by the NACP in respect of all subjects of declaration, and internal (departmental) monitoring conducted within a number of state bodies (in particular, the State Customs Service of Ukraine, the NACP, NABU, and BES) by their authorized units; and (2) the grounds for monitoring-selective monitoring (applied by the NACP in both internal and external forms, as well as by the BES) and planned-situational monitoring (applied by the State Customs Service of Ukraine and NABU).

It is determined that the purpose of lifestyle monitoring manifests itself in both a broad sense-addressing issues of a systemic, institutional, and preventive legal nature-and a narrow sense-establishing the consistency between the standard of living of subjects of declaration and their declared income.

Key words: lifestyle monitoring, NACP, internal monitoring, external monitoring, types and purpose of monitoring, selective monitoring, planned-situational monitoring.

Актуальність теми дослідження. Важливим правовим інструментом запобігання та виявлення корупції під час проходження посадовими особами служби в митних органах є моніторинг їх способу життя (далі – моніторинг). Як правове явище у сфері публічної служби (запроваджено в 2014 р. [1]), моніторинг

© Ю. Г. Чердинцев, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

безперечно став об'єктом наукового пошуку ряду вітчизняних правознавців: Т. Коломоець і С. Кушнір [2] (доцільність використання терміна «моніторинг»); А. Пашинський [3; 4] і О. Бригінець [3] (моніторинг в умовах воєнного стану); К. Зеленська [5] (моніторинг стосовно прокурорів); О. Таволжанський, Н. Сметаніна [6] (моніторинг як захід фінансового контролю); Ю. Дмитрієв [7] (моніторинг публічних осіб як один із механізмів запобігання корупції); О. Черкунов [8] (моніторинг стосовно посадових осіб митних органів). Водночас цілий ряд важливих питань його нормативного регулювання, теоретичного визначення та практико-прикладного характеру до цього часу залишаються без належного правового вирішення та доктринального осмислення. Йдеться про такі напрямки подальшого наукового пошуку досліджуваної проблематики, як: (а) зіставлення моніторингу щодо посадових осіб митних органів як НАЗК, так і Держмитслужби; (б) здійснення порівняльно-правового аналізу особливостей моніторингу в митних органах та інших державних органах (НАЗК, НАБУ, БЕБ); (в) виокремлення та характеристика основних параметрів моніторингу посадових осіб митних органів; (г) характеристика особливостей і структури процедури моніторингу посадових осіб митних органів.

Метою статті є надання характеристики особливостей нормативно-правового регулювання та теоретичного визначення моніторингу способу життя посадових осіб митних органів і зіставлення його з внутрішніми моніторингами НАЗК, НАБУ і БЕБ.

Виклад основних положень. Одним із засадничих параметрів моніторингу є особливості його нормативно-правового регулювання, що передбачає звернення до двох груп нормативно-правових актів: міжнародних і національних. Стосовно міжнародних правових актів слід зазначити, що до основними із них належать: Рекомендації R (2000) Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців [9], Конвенція ООН проти корупції (2003) [10], Декларації про активі державних службовців: інструмент запобігання корупції. Боротьба з корупцією у Східній Європі і Центральній Азії. Видавництво ОЕСР (2011) [11], які передбачають, серед іншого, відсилання до національного законодавства щодо створення системи контролю, включаючи моніторинг способу життя.

На національному рівні моніторинг було законодавчо запроваджено ст. 51 Закону «Про запобігання корупції» (2014), яку, у подальшому, із низкою інших статей названого Закону Конституційним Судом України було визнано неконституційними і вони втратили чинність з дня ухвалення відповідного Рішення [12]. Натомість, Законом «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» [13] щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції» було передбачено ст. 51-4 «Моніторинг способу життя суб'єктів декларування», редакція якої відрізнялася від попередньої редакції ст. 51 Закону тільки положеннями щодо того, що «Особливості моніторингу способу життя суддів, суддів Конституційного Суду України встановлюються статтею 52-2 цього Закону» (тобто окремою статтею – *Авт.*). Таким чином, передбачений Законом «Про запобігання корупції» моніторинг стосувався всіх без винятку суб'єктів декларування (у т.ч. і посадових осіб митних органів) і він здійснювався Уповноваженим підрозділом НАЗК на підставі названого Закону.

Окрім Закону «Про запобігання корупції» нормативною підставою зовнішнього моніторингу є Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування [14] (далі – Порядок здійснення моніторингу суб'єктів декларування), який передбачає процедуру (алгоритм) його здійснення. Слід зазначити, що визначення алгоритму здійснення моніторингу щодо суб'єктів декларування має свою історію становлення і розвитку, яка свідчить про те, що найбільшій динаміці цей процес набув за час війни росії проти України: (1) у 2014 р. Законом «Про запобігання корупції» запроваджено моніторинг щодо суб'єктів декларування; (2) до 2017 р. НАЗК не було затверджено відповідного Порядку здійснення моніторингу суб'єктів декларування, що стало основною причиною не проведення жодного моніторингу за цей час; (3) у 2017 р. НАЗК був розроблений проект Рішення «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування», який не пройшов державної реєстрації Мін'юстом України через низку критичних зауважень щодо його змісту і, таким чином, він не набрав чинності; (4) у 2020 р. НАЗК офіційно оголосило про початок моніторингу способу життя на підставі ст. 51-4 Закону «Про запобігання корупції» попри відсутність відповідного Порядку, замість якого начебто були розроблені Методичні рекомендації щодо порядку здійснення вибіркового моніторингу способу життя, затверджені Головою НАЗК, які мали гриф «для службового користування», і яких не було зареєстровано в Мін'юсті, тобто їх не було у публічному доступі; (5) у 2023 р. НАЗК, на виконання Закону «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану» [15], нарешті затвердило Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, якого було зареєстровано в Мін'юсті та публічно оприлюднено як нормативно-правовий акт.

Слід зазначити, що ухвалення Закону «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції» і затвердження Порядку здійснення моніторингу суб'єктів декларування стало важливим кроком щодо визначення моніторингу як самостійного правового інституту в механізмові запобігання та виявлення корупції. Варто погодитися з думкою про те, що передбачені названим Законом зміни до законодавства (щодо: обов'язкового затвердження Порядку здійснення моніторингу; визнання моніторингу самостійним правовим інструментом запобігання корупції;

інформування суб'єктів декларування про результати моніторингу) «мали позитивний вплив на інститут моніторингу способу життя, оскільки сприяли більшому рівню правової визначеності – як для працівників НАЗК, так і для суб'єктів декларування» [3, с. 335]. Особливого значення щодо визначення алгоритму моніторингу має Порядок здійснення моніторингу суб'єктів декларування, який переформатував декларований моніторинг у дієвий правовий інструмент, надавши йому динамічного характеру. Важливість Порядку здійснення моніторингу суб'єктів декларування полягає у тому, що ним уперше було: визначено його мету; надано визначення основних понять; надано переліки як підстав здійснення моніторингу, так і документів, матеріалів та інформації, що використовується при його здійсненні; передбачено основні вимоги щодо підсумкового документа (Довідка або Доповідна записка) тощо.

Окрім вищенаведеного моніторингу, має місце і моніторинг, який визначається основними законами щодо функціонування деяких державних органів. Так, у 2024 р. відповідно до Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» [16] у системі митних органів було запроваджено перевірку на доброчесність і моніторинг способу життя посадових осіб митних органів шляхом доповнення МК України ст. 572-2 «Проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів», який здійснюється відповідним підрозділом митного органу. На виконання припису ст. 572-2 МК України [17] було прийнято Порядок проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів [18] (далі – Порядок проведення моніторингу посадових осіб митних органів), як нормативно-процедурної засади його здійснення.

Аналогічним чином вирішувалося питання щодо регулювання інших моніторинрів:

(1) НАЗК – Закон «Про запобігання корупції» і Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторинг способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції [19] (далі – Порядок здійснення моніторингу працівників НАЗК);

(2) НАБУ – Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» [20] і Положення про Управління внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [21] (далі – Положення про Управління внутрішнього контролю НАБУ). При цьому важливо зазначити, що НАБУ – єдиний серед названих державних органів, в якому відсутнім є саме Порядок здійснення внутрішнього моніторингу, натомість такий моніторинг здійснюється на підставі Розділу VI «Моніторинг способу життя працівників Національного бюро» названого Положення;

(3) БЕБ – Закон «Про Бюро економічної безпеки України» [22] і Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Бюро економічної безпеки України [23] (далі – Порядок здійснення моніторингу працівників БЕБ). Слід звернути увагу на відмінність, яка має місце щодо нормативного регулювання моніторингу в митних органах: тільки Порядок проведення моніторингу посадових осіб митних органів затверджено відповідною Постановою КМУ [18], яка на тепер є єдиним нормативним актом Уряду з питання моніторингу, на відміну від інших, названих вище, Порядків, яких затверджено відповідними наказами державних органів.

На підставі наведеного видається за можливе виокремити два види моніторингу щодо посадових осіб митних органів:

(1) зовнішній (загальний), який здійснюється НАЗК щодо всіх суб'єктів декларування;

(2) внутрішній (відомчий), який здійснюється у цілому рядів державних органів (зокрема, Держмитслужбі, НАЗК, НАБУ, БЕБ) Уповноваженими підрозділами цих органів (див. Табл. 1).

Одним із важливих є питання щодо визначення сутності моніторингу з огляду на те, що йдеться про комплексне правове утворення, яке становлять поняття: «моніторинг» і «спосіб життя». Варто зазначити що питання сутнісної характеристики поняття «моніторинг способу життя» досить детально досліджено у науковій праці Т. Коломоєць і С. Кушніра «Моніторинг способу життя як засіб запобігання корупції за законодавством України: чи є вибір терміна?» [2]. Погоджуючись з основними положеннями названої праці важливо мати на увазі, що традиційно моніторинг визначається як система постійного спостереження, збору, аналізу та оцінки даних про стан певного об'єкта (природного, технічного, соціального), процесу чи явища з метою виявлення тенденцій, відхилень від норми та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Нормативно-правове визначення моніторингу надано у Порядку проведення моніторингу посадових осіб митних органів, відповідно до якого це – «комплекс організаційних та аналітичних заходів, що здійснюються уповноваженим підрозділом і полягають у встановленні реального рівня життя, наявності та реальної (ринкової) вартості майна (активів) і доходів посадової особи митного органу, аналізі співвідношення рівня життя такої посадової особи та її доходів і перевірки відповідності між даними моніторингу та наявною інформацією» [18, п. 4]. Аналогічне визначення поняття «моніторинг способу життя» передбачено у п. 7 Порядку здійснення моніторингу працівників БЕБ [23]. Водночас звертає на себе увагу той факт, що Порядок здійснення моніторингу суб'єктів декларування, який регулює моніторинг щодо всіх суб'єктів декларування (тобто є, за своїм значенням і колом осіб, більш загальним), визначення поняття «моніторинг способу життя» не передбачає (див. Табл. 2).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика нормативно-правових засад моніторингу в окремих державних органах

	Окремі державні органи, в яких здійснюється моніторинг способу життя (МСЖ)				
	Держмитслужба	НАЗК		НАБУ	БЕБ
	Внутрішній (відомчий) МСЖ	Внутрішній (відомчий) МСЖ	Зовнішній (загальний) МСЖ	Внутрішній (відомчий) МСЖ	Внутрішній (відомчий) МСЖ
Нормативно-правові засади	Закон «Про запобігання корупції»				
	МК України; Порядок проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів і періодичність їх проведення (Постанова КМУ від 29.04.2025 р.)	Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції (наказ НАЗК від 24.10.2020 р.)	Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування (наказ НАЗК від 26.10.2023 р.)	Закон «Про Національне антикорупційне бюро України»; Положення про Управління внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (наказ НАБУ від 29.11.2019 р.)	Закон «Про Бюро економічної безпеки України»; Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників БЕБ (наказ БЕБ від 19.11.2021 р.)

Таблиця 2

Порівняльна характеристика визначення основних понять моніторингу і мети моніторингу

	Окремі державні органи, в яких здійснюється моніторинг способу життя (МСЖ)				
	Держмитслужба	НАЗК		НАБУ	БЕБ
Визначення основних понять	Декларація доброчесності, перевірка на доброчесність, МСЖ, посадові особи митного органу	Анкета доброчесності, декларація, моделювання МСЖ, перевірка на доброчесність	Набуття активів, надмірне втручання, невідповідність рівня життя суб'єкта декларування, спосіб життя суб'єкта декларування	–	Анкета доброчесності, декларація, моделювання ситуації, перевірка на доброчесність, МСЖ, уповноважений підрозділ
Мета	Забезпечення доброчесності посадових осіб/працівників та дотримання ними принципів, передбачених законами, а також вимог і обмежень, встановлених законом, запобігання порушенню ними етичних норм, скоєнню вчинків, які можуть підірвати авторитет державного органу, негативно вплинути на репутацію посадової особи/працівника				

Аналіз наведеного визначення моніторингу дозволяє зазначити, що: (1) це комплекс організаційних та аналітичних заходів, тобто йдеться про сукупність певних дій організаційного та аналітичного характеру, яких спрямовано на досягнення мети моніторингу; (2) ці заходи здійснюють тільки Уповноважені підрозділи або уповноважені посадові особи митного органу; (3) ці заходи спрямовано на: (а) встановлення реального рівня життя; або (б) встановлення наявності та реальної (ринкової) вартості майна (активів) і доходів посадової особи; (в) аналіз співвідношення рівня життя такої посадової особи та її доходів; (г) перевірку відповідності між даними моніторингу та наявною інформацією.

Безперечним є той факт, що моніторинг здійснюється з певною метою, яка є водночас і основним його спрямуванням, і основним критерієм визначення його значення і сутності для конкретного державного органу. Звертає на себе увагу значна відмінність між метою цих видів моніторингу. Так, мета зовнішнього моніторингу (який здійснюється НАЗК) є похідною від назви моніторингу і полягає у встановленні відповідності рівня життя суб'єктів декларування наявним у них доходам згідно з декларацією. Натомість, мета внутрішнього моніторингу (який здійснюється зокрема в митних органах) є більш широкою і її становить недопущення негативного впливу на авторитет митного органу та репутацію посадової особи шляхом запобігання порушень правил етичної поведінки, конфлікту інтересів і скоєнню протиправних вчинків (див. Табл. 2). Аналогічного широкого підходу («забезпечення доброчесності працівників Національного агентства та дотримання ними принципів, <...> а також вимог і обмежень») дотримано у Порядку здійснення моніторингу працівників НАЗК [19, п. 1.2] і Порядку здійснення моніторингу працівників БЕБ [23, п. 2]. Таким чином, внутрішній моніторинг в окремих державних органах переважно характеризує багатовекторність: окрім встановлення відповідності рівня життя наявним майну і доходам, його спрямовано на вирішення питань системно-інституційного та превентивно-правового характеру.

Важливим параметром моніторингу є визначення його виду у залежності від: (1) суб'єктів його здійснення. Характеристику цієї класифікації надано вище при характеристиці нормативно-правових засад

здійснення моніторингу, оскільки ці питання є тісно пов'язаними між собою (див. Табл. 1 і 3); (2) підстав його здійснення (див. Табл. 3). Саме про цю класифікацію моніторингу йтиметься нижче.

1. *Вибірковий моніторинг*. Саме таку назву має як зовнішній моніторинг, який здійснюється НАЗК, так і внутрішні моніторинги, які здійснюються щодо працівників НАЗК і БЕБ (див. Табл. 3).

Попри те, що поняття «вибірковий моніторинг» використовується у: Законі «Про запобігання корупції» (ст. 51-4), Порядку здійснення моніторингу суб'єктів декларування, Порядку здійснення моніторингу працівників НАЗК і Порядку здійснення моніторингу працівників БЕБ, жоден із названих нормативних актів не передбачає ані визначення цього поняття, ані процедури, підстав і критеріїв визначення такої «вибірковості».

Таблиця 3

Порівняльна характеристика виду і підстав моніторингу

Вид МСЖ залежно від:	Окремі державні органи, в яких здійснюється моніторинг способу життя (МСЖ)				
	Держмитслужба	НАЗК		НАБУ	БЕБ
суб'єкта здійснення	Внутрішній (відомчий)	Внутрішній (відомчий)	Зовнішній (загальний)	Внутрішній (відомчий)	Внутрішній (відомчий)
підстав	Планово-ситуативний	Вибірковий	Вибірковий	Планово-ситуативний	Вибірковий
Перелік підстав МСЖ	Самостійне виявлення відповідним підрозділом державного органу фактів недоброчесної поведінки; інформація про можливу невідповідність рівня життя працівника зазначеним відомостям, отримана від фізичних та/або юридичних осіб, із ЗМІ (медіа), з інших відкритих джерел (соціальних мереж)				
	Графік проведення моніторингу: один раз на три роки	–	–	Результати проведення психологічного опитування з використанням поліграфу; потреба у проведенні МСЖ; план проведення МСЖ	–

Важливо акцентувати увагу на тому, що в 2017 р. НАЗК було зроблено спробу нормативно визначити поняття «вибірковий моніторинг» у проекті Рішення НАЗК «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» [24], яким передбачалося, що «вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування – це захід здійснення фінансового контролю, передбачений статтею 51 Закону, який полягає у перевірці відповідності (зіставлення) рівня життя такого суб'єкта декларування наявним у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією такого суб'єкта декларування» (п. 2), і яке так і не набрало чинності. Видається, що наведене поняття «вибірковий моніторинг» не дає відповіді на запитання: що являє собою це поняття; які підстави, критерії та порядок вирішення «вибірковості» моніторингу.

Як слідує із положень вищеназваних Порядків і наведеного проекту Рішення, за наявності нормативно встановлених підстав, Керівник уповноваженого підрозділу НАЗК або БЕБ вибірково (тобто, на власний розсуд без будь-яких оприлюднених критеріїв) вирішує питання щодо здійснення моніторингу. Видається, що такий підхід не сприяє об'єктивності, законності та справедливості реалізації моніторингу як правового інструменту запобігання та виявлення корупції і відкриває широкі можливості щодо упереджених рішень або зловживань. При цьому слід звернути увагу на те, що вибірковий моніторинг є характерним для діяльності НАЗК щодо здійснення як зовнішнього (щодо суб'єктів декларування), так і внутрішнього (щодо працівників НАЗК) моніторингу.

2. *Планово-ситуативний моніторинг*. Саме цей вид моніторингу є характерним для митних органів [18] і для НАБУ, відповідно до Положення про Управління внутрішнього контролю НАБУ [21]. Найменування цього виду моніторингу свідчить про його комплексність і залежність, як мінімум, від двох видів підстав здійснення. Йдеться насамперед про плановість такого моніторингу, який щодо: (1) посадових осіб митних органів проводиться в обов'язковому порядку один раз на три роки відповідно до графіків перевірок, який затверджується або Головою Держмитслужби, або особою, яка виконує його обов'язки [18, п. 11]; (2) працівників НАБУ відповідно до «плану проведення моніторингу, який складається з урахуванням вимог до інформації з обмеженим доступом» [21, п. 6.3]. Тобто, у цьому разі плановість проведення моніторингу обумовлена не періодичністю (що є характерним для митних органів), а необхідністю «урахування вимог до інформації з обмеженим доступом». При цьому слід зазначити, що редакція наведеного положення є незрозумілою, досить завуальованою і такою, що допускає неоднозначне тлумачення.

Окрім плановості як підстави проведення моніторингу в митних органах і НАБУ (яка є обов'язковою), він може здійснюватися й на інших підставах, передбачених відповідними Порядками проведення моніторингу, тобто у цьому разі моніторинг залежить від ситуації – наявності певних фактів (інформації). При цьому варто зазначити, що передбачені підстави різняться між собою, що прослідковується з Табл. 3., тобто, слід виокремити два види підстав ті, які: (1) є характерними для всім досліджуваним державним органам: самостійне виявлення відповідним підрозділом державного органу фактів недоброчесної поведінки;

інформація про можливу невідповідність рівня життя працівника зазначеним відомостям, отримана від фізичних та/або юридичних осіб, із ЗМІ (медіа), з інших відкритих джерел (соціальних мереж); (2) є притаманними окремим державним органам: (а) графік проведення моніторингу: один раз на три роки (Держмитслужба); (б) результати проведення психологічного опитування з використанням поліграфу; потреба у проведенні МСЖ; план проведення МСЖ (НАБУ).

Висновки. Характерними особливостями становлення та розвитку законодавства про моніторинг способу життя посадових осіб митних органів (2014 р. – по теперішній час) є те, що цей процес пройшов стадії від його декларування (2014–2017 рр.), через становлення (2017–2023 рр.) – до його активного застосування (2023 – теперішній час). Визначено, що нормативними підставами здійснення моніторингу посадових осіб митних органів є: Закон «Про запобігання корупції», МК України, Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування і Порядок проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів. Зазначено, що тільки Порядок проведення моніторингу посадових осіб митних органів затверджено відповідною Постановою КМУ, яка на тепер є єдиним нормативним актом Уряду з питання моніторингу, на відміну від інших Порядків, яких затверджено відповідними наказами державних органів.

Виокремлено два види моніторингу у залежності від підстав класифікації: (1) суб'єктів його здійснення: (а) внутрішній (відомчий) – Держмитслужба, НАЗК, НАБУ, БЕБ; (б) зовнішній (загальний) – НАЗК; (2) підстав його здійснення: (а) планово-ситуативний (Держмитслужба, НАБУ); (б) вибіркового (НАЗК – внутрішній і зовнішній; БЕБ).

Виокремлено два аспекти розуміння мети моніторингу у залежності від виду моніторингу: (а) встановленні відповідності рівня життя суб'єктів декларування наявним у них доходам згідно з декларацією (вузьке розуміння – зовнішній моніторинг); (б) встановленні відповідності рівня життя суб'єктів декларування наявним у них доходам і вирішення питань системно-інституційного та превентивно-правового характеру (широке розуміння – внутрішній моніторинг).

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. Дата оновлення: 30.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Коломєць Т.О., Кушнір С.М. Моніторинг способу життя як засіб запобігання корупції за законодавством України: чи є вибір терміна? *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 49–53.
3. Пашинський А.П., Бригінець О.О. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2024. Вип. 83. Ч. 2. С. 332–338.
4. Пашинський А. Моніторинг способу життя декларантів в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. 2024. 18 липн. URL: <https://vkr.ua/publication/monitoring-sposobu-zhittya-deklarantiv-v-umovakh-voennogo-stanu>.
5. Зеленська К.С. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування як засіб забезпечення добросовісності прокурорів. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 214–220.
6. Таволжанський О.В., Сметаніна Н.В. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування у системі заходів фінансового контролю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 210–214.
7. Дмитрієв Ю.В. Моніторинг способу життя публічних осіб як один із механізмів запобігання корупції в системі державного управління. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2(25). С. 63–67.
8. Черкунов О.В. Правове регулювання перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 87. Ч. 3. С. 208–213.
9. Рекомендація R (2000) Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 06.10.2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf.
10. Конвенція ООН проти корупції (2003) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/ed20031031#Text.
11. Декларації про активи державних службовців: інструмент запобігання корупції. Боротьба з корупцією у Східній Європі і Центральній Азії. Вид-во ОЕСР (2011) Париж. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264095281-en>.
12. У справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України: Рішення КСУ від 27.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.
13. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції»: Закон України від 15.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text>.
14. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування: наказ НАЗК від 26.10.2023 р. Дата оновлення: 28.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1873-23#Text>.

15. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 29.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#Text>.

16. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів»: Закон України від 17.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text>.

17. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. Дата оновлення: 04.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

18. Деякі питання проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу дуття посадових осіб митних органів: Постанова КМУ від 29.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487-2025-%D0%BF#Text>.

19. Про затвердження Порядку здійснення перевірок на добросовісність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції: наказ від 24.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595884-20#Text>.

20. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. Дата оновлення: 25.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

21. Про затвердження Положення про Управління внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України: наказ від 29.11.2019 р. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/02.12/nakaz_uvkc.pdf.

22. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. Дата оновлення: 30.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

23. Про затвердження Порядку здійснення перевірок на добросовісність та моніторингу способу життя працівників Бюро економічної безпеки України: наказ БЕБ від 19.11.2021 р. Дата оновлення: 29.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0094-22#Text>.

24. Проект Рішення НАЗК № 13 (2017). URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Do-p-13-1.pdf>.

Дата надходження статті: 21.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025